

На правах рукопису

СТЕЦЬЮК Петро Богданович

**КОНСТИТУЦІЙНО-ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ
ДЕРЖАВНИХ СИМВОЛІВ УКРАЇНИ**

12.00.02. - державне право і управління;
державне будівництво;
адміністративне право;
фінансове право.

Автореферат
дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата юридичних наук

Харків - 1994

00778986 (2) Дисертацією є рукопис.

AB 29.366

Робота виконана на кафедрі державного і адміністративного права юридичного факультету Львівського державного університету ім. Івана Франка

Науковий керівник: КАМПО Володимир Михайлович, кандидат юридичних наук, доцент

Офіційні опоненти:

1. ТОДИКА Юрій Миколайович, доктор юридичних наук, професор, член-кореспондент Академії правових наук України (Українська державна юридична академія, м. Харків)
2. ЗАСЦЬ Анатолій Павлович, кандидат юридичних наук (Секретаріат Верховної Ради України, м. Київ)

Провідна організація: Київський державний університет ім. Т. Г. Шевченка

Захист відбудеться 22 березня 1994 р. в 11⁰⁰ годин на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 068.25.02 в Українській державній юридичній академії (310024, м. Харків, вул. Пушкінська, 77)

З дисертацією можна ознайомитись в бібліотеці Української державної юридичної академії.

Автореферат розісланий 2 лютого 1994 року.

Вчений секретар спеціалізованої вченої ради: ДАНЬШИН І. М.

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. Необхідною ознакою сучасної держави є наявність в неї своєї державної символіки - державного герба, державного прапора та державного гімну. Процес становлення молодих незалежних держав у Східній та Центральній Європі в Середній Азії, які звільнились від тоталітарно-колоніальної системи на рубежі 80-90-х років, обумовив радикальні зміни в їх державній символіці.

Після прийняття 16 липня 1990 року Декларації про державний суверенітет України стало очевидним, радянські державні символи через їх відірваність від національно-державних та історико-культурних традицій українського народу, не можуть виконувати основного функційного призначення - символізувати нову Україну, як суверенну національну державу. Тому гостро постала проблема нової державної символіки. Після прийняття 24 серпня 1991 року Акту проголошення незалежності України та його всенародного підтвердження на референдумі 1 грудня того ж року, це питання було включено в програму першочергових заходів розбудови незалежної державності.

Першим кроком до вирішення даного питання було затвердження в якості державних символів України - національних Прапора, Герба та Гімну. Прийняті в січні-лютому 1992 року нормативно-правові акти закріпили в якості Державного прапора України - національний синьо-жовтий прапор, Державного герба - ТРИЗУБ (Малий герб України, як головний елемент Великого герба України) та мелодії Державного гімну України - український національний гімн "Ще не вмерла Україна" (композитора М.М.Вербицького). Це дозволило закласти правові основи їх функціонування, а відповідним структурам влади приступити до вирішення проблеми нових печаток органів органів законодавчої, виконавчої і судової влади, місцевого та регіонального самоврядування, випуску грошових знаків та знаків поштової оплати, виготовлення службових посвідчень, офіційних бланків, вирішення ряду організаційних моментів державних та дип-

ломатичних церемоніалів (організація офіційних зустрічей на найвищому рівні, прийняття військової присяги тощо).

Однак і сьогодні проблеми нових державних символів України, особливо в конституційно-правовій площині, залишають далеко не вирішеними:

по-перше, державні символи України, потребують належного нормативно-правового урегулювання. Адже залишаються не вирішеними питання Державного гімну в частині тексту та Державного герба, зокрема, про Великий герб України.

В цілому проблеми правового регулювання державних символів слід розглядати в трьох площинах: на рівні Конституції, законів та підзаконних актів. Кожен рівень правового регулювання покликаний виконувати певні функціональні завдання, визначати специфічні умови правової реалізації та охорони державних символів. У зв'язку з підготовкою проекту нової Конституції України, великого значення набуває розробка конституційних положень про державну символіку, визначення їх місця в структурі майбутнього Основного Закону, форми їх викладу, меж їх конкретизації тощо. Постає і проблема прийняття Законів України про Державний прапор, Державний герб та Державний гімн України. Ці закони повинні мати своє продовження в необхідних підзаконних нормативно-правових актах. Одним словом, мова іде про остаточне формування у конституційному праві інституту державних символів.

По-друге, нові державні символи України вимагають ефективних конституційно-правових механізмів реалізації та охорони. В умовах розвитку правової демократичної України головну роль у функціонуванні правового механізму реалізації положень про державні символи покликані відіграти розподіл влади на законодавчу, виконавчу і судову. Проголосивши Державний прапор, Державний герб та Державний гімн України символами державного суверенітету, держава повинна б створити систему їх правової охорони. Оскільки, захищаючи власну державну символіку від протиправних посягань, держава насамперед захищає суверенні права українського народу. Існуюча система правової охоро-

ни державних символів України потребує якісного реформування, так як значна частина протиправних посягань на символи нею не охоплюється. Мова іде про встановлення адміністративної, а також про застосування цивільно-правової (за матеріальні збитки і моральну шкоду), дисциплінарної і конституційно-правової відповідальності.

По-третє, вирішення цих та багатьох інших проблем української державної символіки значно ускладнюється відсутністю у вітчизняній конституційно-правовій науці спеціальних досліджень з даної проблематики. Адже ні в радянській науці державного права, ні в українській правовій науці за кордоном (за винятком окремих робіт В.Трембіцького) не було спеціальних досліджень про національно-державні символи. Ось чому в українській конституційно-правовій науці гостро відчувається потреба у розробці наукової теорії державних символів як самостійного інституту конституційного права. Така концепція дозволить розкрити закономірності становлення і розвитку цих символів, з'ясувати їх взаємозв'язок з іншими категоріями науки конституційного права, визначити зміст і межі правового регулювання даного інституту тощо.

Вищевикладене вказує на актуальність даного дисертаційного дослідження, його теоретичне і практичне значення.

Мета і завдання дослідження. Метою дослідження є розробка теоретичних, політичних і конституційно-правових засад державних символів України, обґрунтування самостійного існування і функціонування в національному конституційному праві інституту державних символів, а також - концепції нового законодавства про ці символи.

Предметом дослідження є конституційно-правові норми та урегульовані ними суспільні відносини, різні соціально-політичні фактори які впливають на процес становлення і розвитку державних символів України, їх конституційно-правового регулювання.

Відповідно до поставленої мети в дисертації зроблена спроба вирішити наступні наукові завдання:

— дати наукове визначення державних символів в політичному і конституційно-правовому сенсі, розкрити їх сутність, систему, характерні риси та основні функції;

— визначити співвідношення понять державної та національної символіки, державної символіки та атрибутики;

— виділити інститут державних символів в системі конституційного права України як самостійний правовий інститут;

— проаналізувати зміст нормативно-правового регулювання, правових механізмів реалізації та охорони державних символів;

— спрогнозувати розвиток засад державної символіки, їх втілення у поточному законодавстві тощо.

Методологічні і науково-теоретичні основи дисертації.

Методологічною основою дисертації є сучасні методи пізнання, засновані на філософії загальнолюдських цінностей. Із спеціальних методів дослідження в роботі застосовані системний, структурний, функціональний, історико-правовий, порівняльно-правовий, логічний, метод моделювання і прогнозування та інші.

Науково-теоретичною базою дослідження послужили наукові роботи з проблем теорії і практики конституційного права України і зарубіжних країн вітчизняних та зарубіжних вчених. Крім цього, в дисертації використані праці з питань загальної теорії держави і права, історії держави і права України, історії держави та права зарубіжних країн, історії української та світової політико-правової думки, адміністративного, кримінального права, а також роботи з філософії, філології, соціальної психології та ряду допоміжних історичних наук (геральдики, сфрагістики, вексолології, нумізматики, тощо).

Насамперед, мова іде про праці таких вчених-правників, як:

Алексеева С.С., Бурчака Ф.Г., Василенка В.А., Дністрянського Ст., Єллінека Г., Євграфова П.Б., Зайця А.П., Кампо В.М., Козюбри М.І., Копейчикова В.В., Куль-

чицького В.С., Левіна І.Д., Лепьошкіна О.І., Лозинського М., Манеліса Б.Л., Мартиненка П.Ф., Маунца Т., Мацюка А.Р., Недбайла П.О., Орлецького В., Соколова В.О., Старосольського В., Стахіва М., Тихонової Є.А., Тимченка І.А., Тищика Б.Й., Тодики Ю.М., Рабіновича П.М., Шаповала В.М., Фрицького О.Ф., Чушенка В.І., Шемчушенка Ю.С., Юзькова Л.П., Яковліва А.; вчених-істориків Гломозди К.І., Гречила А.Б., Дашкевича Я.Р., Костіва К., Росохи С., Січинського В., Трембіцького В. та інших.

Брались до уваги доробки першого Президента України Грушевського М.С., Президента України Кравчука Л.М., Голови Верховної Ради України Плюща І.С., членів Комісії по підготовці проєкту нової Конституції України та її робочої групи.

При написанні роботи використовувались матеріали засідань Верховної Ради України, на яких обговорювались питання державних символів України.

Нормативну базу дисертаційного дослідження складає Конституція та чинне законодавство України, Конституція Республіки Крим, нормативно-правові акти окремих зарубіжних країн, відповідні акти Української Народної Республіки, Західно-Української Народної Республіки, Карпатської України, Української Радянської Соціалістичної Республіки та колишнього Союзу РСР, варіанти офіційного проєкту Конституції України та альтернативні проєкти нової Конституції України (Артеменка М.М., Тимченка І.А., ЦК Компартії України) тощо.

В роботі широко використано енциклопедично-довідкову літературу з філософії, філології, права, політології тощо.

Наукова новизна дослідження. Наукова новизна дисертації полягає, насамперед, у тому, що в роботі вперше в українській конституційно-правовій науці обґрунтовано закономірність встановлення і функціонування інституту державних символів сучасної України як вираз її державного суверенітету.

На основі проведеного дослідження сформульовано цілий ряд положень, узагальнень, висновків, які виносяться на захист:

1. Під державними символами України слід вважати закріплені в її конституційному праві офіційні знаки (зображення, предмети) чи звукові вираження, які в лаконічній формі виражають національно-державні та історико-культурні ідеї українського народу, що символізують суверенітет його держави.

2. Систему державних символів України (відповідно до чинного законодавства) складають Державний прапор, Державний герб та Державний гімн України.

3. Основними функціями державних символів України (в залежності від виконуваної ними ролі) є політична, дипломатична, ідеологічна та соціальна. Кожна з цих функцій відображає сутність державних символів як втілення соціальної злагоди.

4. Державний суверенітет України, як право держави самостійно вирішувати свої внутрішні і зовнішні справи без порушення прав інших держав і норм міжнародного права, є політичною основою становлення і розвитку інституту державних символів.

5. Конституційно—правові норми, які регулюють суспільні відносини, пов'язані із встановленням, використанням та охороною Державного прапора, Державного герба та Державного гімну України становлять в єдності окремий конституційно-правовий інститут державних символів.

6. Система конституційно-правового регулювання статусу державних символів органічно поєднує в собі три рівні (площини) такого регулювання: конституційний, законодавчий і підзаконний.

7. Правовий механізм реалізації норм про державні символи України певним чином забезпечує їх виконання, використання, дотримання і застосування.

8. Систему правової охорони Державного прапора, Державного герба та Державного гімну України необхідно розширити, включивши поруч із заходами конституційно-пра-

вовими і кримінальними, адміністративні, цивільні та дисциплінарні.

9. В тексті нового Основного Закону України доцільним було б об'єднати в одній статті положення про державні символи, а дану статтю слід розмістити в розділі "Загальні засади конституційного ладу".

10. Для розробки законів про Державний прапор, про Державний герб та про Державний гімн необхідна Концепція законодавства про державні символи. Ця Концепція повинна передбачати підготовку законопроектів як цілісних, логічно побудованих нормативно-правових актів які максимально відповідатимуть сучасним потребам держави і суспільства у державній символіці, і володітимуть такими властивостями, як стабільність, узгодженість, точність, системність, повнота, і т.д..

11. Закон України про Державний герб і Державний прапор, окрім положень безпосередньо пов'язаних з їх встановленням, використанням та охороною, повинні містити норми про офіційне тлумачення символічного змісту (значення) герба та кольорів прапора.

12. При прийнятті Закону про Державний гімн України необхідно в якості його слів затвердити текст українського національного гімну "Ще не вмерла Україна" (сл.П. Чубинського)

Апробація результатів дослідження. Основні положення дисертаційної роботи доповідались на міжнародних, всеукраїнських та регіональних науково-практичних конференціях, на засіданнях науково-теоретичних семінарів кафедри державного та адміністративного права Львівського університету імені Івана Франка, на заняттях по програмі спеціального семінару "Атрибути сучасної Української Держави (політико-правовий огляд)", для студентів старших курсів юридичного факультету Львівського університету в 1992-1993 роках, а також для слухачів факультету права та суспільно-економічних наук Українського Вільного Університету у Мюнхені (літній семестр 1992 року). Ма-

теріали по темі дисертації опубліковані у вітчизняних і зарубіжних виданнях та журналах.

Обґрунтування викладені в дисертаційному дослідженні, наукові пропозиції і рекомендації були частково направлені дисертантом до Кабінету Міністрів України.

Структура дисертації. Дисертація складається з вступу, двох глав (два параграфи в першій та чотири в другій), висновків, двох додатків та списку використаного законодавства і літератури.

ЗМІСТ РОБОТИ

У вступі дисертції обґрунтовується актуальність теми, визначається мета і завдання дослідження, характеризується його методологія, теоретична база, науково-практичне значення, структура, а також викладаються основні положення, які виносяться на захист.

У першій главі "Теоретичні питання державної символіки" розглядаються питання поняття державних символів, їхньої системи, основних функцій, а також питання становлення і розвитку державних символів.

В науці конституційного права України і зарубіжних країн поняття "державні символи", "державна символіка" стали загально визнаними. В основі цього поняття лежить слово грецького походження "symvolen", яке початково означало умовний знак для членів таємного угруповання в стародавній Греції, а пізніше набуло значення умовного (речового, графічного, звукового) знака, що означає певне поняття, ідею.

Відповідно - символіка означає сукупність символів, вираз ідей чи почуттів умовними знаками (символами).

Дані поняття сьогодні вживається в наукових, науково-популярних працях, у нормативно-правових актах. В українській науці і практиці конституційного права терміни "державні символи", "державна символіка" вживаються у переглянutoму, переосмисленому вигляді відповідно до прийнятих у країнах парламентської демократії правил і

норм. Поява терміну “державні символи” в українському конституційному праві пов’язана з переглядом і переосмисленням його в колишньому радянському державному праві.

Аналіз теоретичних і практичних проблем інституту державних символів у сучасному конституційному праві України, в колишньому радянському державному праві, а також у конституційному праві зарубіжних країн, особливо країн Східної і Центральної Європи, Середньої Азії дає підстави для твердження, що під державними символами слід вважати закріплені в законодавстві країни офіційні знаки (зображення, предмети,) чи звукові вирази, які в лаконічній формі виражають одну або декілька ідей політичного чи історичного характеру та символізують суверенітет держави.

Основними ознаками (характерними рисами) державних символів, є:

1. здатність знака (зображення, предмета) чи звукового виразу в лаконічній формі виражати (відбивати) одну або декілька ідей історичного чи політичного характеру, які займають відповідне положення в державній ідеології та суспільній психології;

2. зв’язок між державними символами і державним суверенітетом країни як політичною основою їх становлення і розвитку;

3. офіційність закріплення даних знаків (предметів, зображень) чи звукових виражень в законодавстві країни.

Сутність державних символів певним чином виражається, окрім характерних ознак, через їх функції, під якими слід розуміти основні напрямки їхньої дії, що розкривають соціальну сутність і призначення цих символів, а також основні шляхи впливу останніх на суспільну свідомість.

Функції державних символів можна класифікувати, взявши за основу такі критерії: соціальне призначення (основні і не основні), територіальна сфера дії (внутрішні і зовнішні), термін дії (постійні і тимчасові), сфера дії в суспільному житті (політична, ідеологічна, соціальна).

Державна символіка виконує декілька основних функцій:

а) політичну, зміст якої полягає у виключній можливості державних символів бути зовнішнім проявом державної влади на всій території і за межами;

а) дипломатичну, коли офіційні символи суверенітету держави у її зносинах з іноземними державами, міждержавними організаціями тощо, виконують представницьку роль;

в) ідеологічну (виховну), що проявляється, насамперед, у духовному, виховному впливі державної символіки на громадські почуття, особливо молодого покоління;

г) соціалну, яка проявляється у здатності державних символів об'єднувати (консолідувати) навколо державницьких (державотворчих) ідей всіх громадян країни незалежно від походження, соціального і майнового стану, раси і національності, статі і віку, місця проживання і роду занять, віросповідання і партійної приналежності.

Близьким до поняття державних символів по своїй політико-правовій сутності і місцю в системі громадсько-політичної символіки є термін "національні символи", під якими слід розуміти сукупність певних знаків (предметів, зображень, звукових виражень), які в лаконічній формі виражають одну або декілька ідей історико-політичного характеру, як правило, пов'язаних із державотворчими традиціями народу. Основною відмінністю між державними та національними символами, є закріплення перших в законодавстві в якості офіційних символів державного суверенітету. Тому дуже часто національні символи, отримавши законодавче закріплення набувають статусу державних. В дисертації висловлюється думка про те, що із завоюванням незалежної державності національні символи повинні бути возведені в ранг державних. Така практика має місце в більшості новоутворених держав у Східній і Центральній Європі, Середній Азії. Виключення з цього підтвердженого світовою практикою національно-державного будівництва правила складають країни з тоталітарними режими.

Саме ця обставина вказується в дисертації стала причиною зміни в 30-ті роки кольорів державного прапора Німеччини (з чорно-червоно-золотого на чорно-червоно-білий, чи при-

вела до заборони національних і появи нових радянських державних прапорів у союзних республік колишнього Союзу РСР.

Аналіз сутності та функціонального призначення різних державних атрибутів: девізу держави, державної (офіційної) мови, офіційної назви держави, національного свята, столиці держави, державної печатки тощо дозволяє стверджувати, що до державних символів України відносяться її Державний герб, Державний прапор та Державний гімн.

В дисертаційному дослідженні проаналізовано генезу розвитку понять "суверенна держава", "державний суверенітет", починаючи з теорії "королівського суверенітету" (Маккіавеллі, Боден, Боссюе, Гуго Гроцій, Гоббс) через теорії "послання королівського суверенітету і суверенітету народу" та "народного суверенітету" (Спіноза, Локк, Монтеск'є, Жан-Жак Руссо) і до сучасного розуміння цих понять. В дисертації суверенітет держави розглядається як політико-правове явище з надзвичайно складною суспільно-політичною і юридичною характеристикою, акцентується увага на його формах та зовнішніх проявах.

Своє зовнішнє вираження державний суверенітет знаходить в різних атрибутах держави, під якими слід розуміти суттєві та необхідні ознаки держави або її властивості, виражені у матеріально відчутній формі.

Державні символи є частиною більш широкого поняття - "атрибути держави" ("державні атрибути, атрибути державності"). Даний термін є достатньо вживаним у науковій та науково-популярній літературі, законодавстві. В більшості випадків під цими атрибутами розуміють герб, гімн, прапор та столицю держави (т.зв. "загальноприйняті атрибути державності"). Значно рідше до даного поняття включають конституцію, парламент, уряд, законодавство, святкові церемонії тощо. Однак у всіх випадках визначається їх обов'язковість для держави.

Серед державної атрибутики державний прапор, герб та гімн виступають своєрідним ядром, навколо якого формуються інші її елементи. Подібно до всіх атрибутів державні символи перебувають у своєрідному постійному двохсторонньо-

му, взаємообумовленому зв'язку з державним суверенітетом. З одного боку, державні символи України підтверджують факт існування її держави, служать зміцненню суверенітету. З другого боку, державний суверенітет виступає першоосновою (першопрчиною) як появи, так і дальшого розвитку державних символів. Отже, державні символи є законірим продуктом функціонування державного суверенітету, що надають йому певного зовнішнього виразу. Втрата національної державності приводить до скасування її символів. У цьому легко переконатися на прикладах національної історії - державні символи УНР, ЗУНР і Карпатської України були заборонені колоніальними режимами, які встановилися на їхніх землях.

У другому розділі "Конституційно-правові засади державної символіки України" розглядаються питання про державні символи як інститут конституційного права України, нормативно-правове регулювання державних символів України, правовий механізм реалізації та охорони державних символів, а також про концепцію законодавства про державні символи.

Аналізуючи суспільні відносини, які складаються в процесі встановлення, використання та охорони державних символів, необхідно відмітити наявність у них специфічних суб'єктів і об'єктів. В дисертації висловлюється твердження про те, що конституційно-правові норми, які регулюють суспільні відносини, пов'язані з функціонуванням цих символів, складають окрему (об'єктивно виділену в окрему частину) групу в загальній множині конституційно-правових норм.

Цей аналіз дозволяє зробити висновок про те, що в системі конституційного права України фактично склався (оформився) самостійний інститут державних символів з усіма необхідними для його правового функціонування ознаками.

Питання про правовий механізм реалізації та охорони державних символів України, висвітлюється насамперед, враховуючи реальний стан їх конституційно-правового регулювання.

На етапі становлення нормативно-правового регулювання державних символів України, коли були прийняті відповідні акти¹, головна роль стала належати його конституційному і зако_нодавчому рівням. Це регулювання здійснюється як новим, так і старим законодавством радянської доби, яке не суперечить новому.

Проголосивши Державний прапор України, Державний герб України та Державний гімн України символами державного суверенітету (за нині чинною Конституцією - "символами України як незалежної держави") держава одночасно з наданням останнім особливого правового статусу повинна створити систему їхнього захисту, правової охорони. Захищаючи Державний прапор, Державний герб та Державний гімн від протиправних посягань, держава, в першу чергу захищає свою "честь і гідність", суверенні права українського народу, який висловився 1 грудня 1991 року за свою державну незалежність. Будь-яке протиправне посягання на державну символіку вимагає застосування заходів державного впливу.

В широкому розумінні слова, під охороною Державного герба, Державного прапора та Державного гімну України, слід розуміти систему державних і громадських заходів спрямованих на забезпечення виконання і дотримання норм Конституції, законів і підзаконних нормативно-правових актів, які регулюють використання державних символів, а тако ж на застосування заходів державного впливу в разі порушення цих норм. У вузькому розумінню правова охорона державних символів зводиться до боротьби з порушеннями норм про використання цих символів.

В частині створення особливого політичного авторитету державних символів, держава в особі її органів і посадових

1 Див.: Про Державний гімн України. Указ Президії Верховної Ради України // Відомості Верховної Ради України, 1992, N 17, ст.217; Про Державний прапор України. Постанова Верховної Ради України // Відомості Верховної Ради України, 1992, N 19, ст.257; Про Державний герб України. Постанова Верховної Ради України // Відомості Верховної Ради України, 1992, N17, ст.218.

осіб зобов'язана популяризувати ці символи, створювати їх культ. Одночасно в суспільстві повинна бути вироблена система морального заохочення позитивного відношення громадян, їх об'єднань до державних символів.

Проаналізувавши стан конституційно-правової та кримінально-правової охорони державних символів України, в дисертації зроблено висновок про те, що правова охорона не повинна до них зводитись тільки до останніх. Певне місце в системі правової охорони мають зайняти норми міжнародного, адміністративного і цивільного права.

У зв'язку з тим, що чинні нормативно-правові акти про державні символи України не вирішують комплексно проблеми використання і охорони державних символів України, гостро постає потреба в розробленні (оновленні) і прийнятті національного законодавства про державні символи. При вирішенні даного питання в комплексі сьогодні необхідно розробити Концепцію законодавства про державні символи. Центральне місце в даній

Концепції має бути відведено конституційним положенням про державні символи. Дані положення в тексті нової Конституції доцільним було б об'єднати в одній статті Основного Закону і розмістити дану статтю в розділі "Загальні засади конституційного ладу". У розвиток даних конституційних положень необхідно розробити і прийняти окремі закони про Державний герб, Державний гімн та Державний прапор України, - як цілісні, логічно побудовані нормативно-правові акти.

Закони про Державний прапор України, про Державний герб України, окрім положень безпосередньо пов'язаних з їх встановленням, використанням та охороною повинні містити норми про офіційне тлумачення символічного змісту (значення) герба та кольорів прапора.

У висновку дисертації підведені загальні підсумки дослідження, коротко сформульовано основні висновки і пропозиції.

У додатках містяться розроблений дисертантом проект "Положення про Геральдичну Палату України", обговорений і схвалений учасниками Другої геральдичної конфе-

ренції (Львів, 19-21 листопада 1992 року) та направлений на розгляд Кабінету Міністрів України в грудні 1992 року, а також порівняльна таблиця конституційно-правових положень про використання державних прапорів у зарубіжних країнах.

Положення дисертації відображені в публікаціях:

1. На принципах правової держави // Під прапором лейнізму., 1990, N 16, с.12-20. (у співавторстві: Стецюк П.Б., Кампо В.М., Мартянов І.В., і інші).
2. До питання про поняття державних символів у радянському державному праві та їх класифікацію // На шляху до правової держави. Львівська регіональна науково-практична конференція. Тези доповідей і повідомлень., Львів, 1991, с.52-54
3. Державні символи України (окремі питання конституційного регулювання) // Республіканець, 1992, N 3, с. 33-37.
4. Конференція з проблем концепції нової Конституції України // Право України, 1992, N 3, с.93-94 (у співавторстві: Стецюк П.Б., Кампо В.М.)
5. Державні символи суверенної України (політико-правові аспекти) // Науковий збірник Українського Вільного Університету. Ювілейне видання з приводу 70-ліття УВУ., Серія: Наукові Збірники УВУ, Т.15, Мюнхен, 1992, с. 89-94.
6. Офіційна назва сучасної Української держави (історичні та політико-правові аспекти проблеми) // Державність, 1993, N 2, с.26-28.
7. Державні символи країн, суб'єктів колишнього Союзу РСР // Проблеми формування суверенної правової Української держави. Вісник Львівського університету., Серія юридична., Випуск 30., Львів, 1993, с.96-97.
8. Про необхідність належного оформлення статусу Тризуба як Державного герба України // Третья наукова геральдична конференція (Львів, 4-5 листопада, 1993 року), Збірник тез доповідей та повідомлень., Львів, 1993, с.81-82.

Підписано до друку 25.01.44. Формат 60 x 84 1/16.
Папір офсетн.. Друк офсетний. Умовн. друк. арк. ___
Тираж 100 екз. Зам. 4. Безплатно.

AB 29.366

AB 29.366

[Faint, illegible handwriting]

[Faint, illegible handwriting]